

У перспективі подальших досліджень означеної проблеми є створення програми оптимізації соціально-реабілітаційної роботи в освітньому закладі з інклюзивним навчанням для надання соціально-психологічної підтримки сім'ям, які виховують дитину з ООП.

Список використаних джерел

1. Гаврилов О.В. (2009). Особливі діти в закладі та соціальному середовищі. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 308 с.

УДК 378.22:376.011.3 – 051(043.5)

Гладченко І.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України
(Київ, Україна)

Супрун Д.

доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної
психології та медицини НПУ імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна)

Супрун М.

доктор педагогічних наук, професор, професор
кафедри психокорекційної педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна)

ЗАПОЧАТКУВАННЯ ТА РОЗВИТОК В УКРАЇНІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Стрімкий розвиток капіталізму в Європейських країнах та в нашій державі наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. для освітньої галузі характеризувався проведенням реформи початкової освіти. Запровадження освітянських реформацій спричинило виявлення проблем із навчанням дітей, які не опанували програму масової загальноосвітньої школи. Саме життя поставило питання про вирішення завдань із навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Ідея створення у Києві закладу освіти, у якому могли б навчатися і одночасно лікуватися діти із особливостями інтелекту, була висловлена видатним українським вченим-психіатром професором І. Сікорським ще у 1882 році на Четвертому міжнародному конгресі гігієни, що відбувся у Женеві. Ця пропозиція вченого отримала палке схвалення наукової спільноти, але

реально втілити її в життя вдалося лише у 1904 році дочкам І. Сікорського – Ользі та Олені Сікорським, коли ними був започаткований Лікарсько-Педагогічний Інститут.

Доцільним, з точки зору професора та його послідовників, було б започаткувати в Інституті підготовку персоналу для аналогічних закладів освіти. Подібна діяльність, за твердженням І. Сікорського, цілком би сприяла поширенню у суспільстві здорових ідей стосовно виховання дітей та догляду за ними у перші роки життя відповідно до завдань їхнього розумового розвитку [2, с. 11].

Особливого розвитку питання підготовки науково-педагогічних кадрів в галузі спеціальної педагогіки набули на зламі історичних епох після 1917 року. Восени 1919 року на базі Вищих педагогічних курсів 2-го Товариства професорів і навчителів був започаткований лікувально-педагогічний факультет. Його завданням стала підготовка фахівців в галузі олігофренопедагогіки, сурдопедагогіки та тифлопедагогіки. Після створення у липні 1920 року Київського вищого інституту народної освіти імені М.П. Драгоманова зазначений факультет увійшов до його складу. У 1921-1922 навчальному році факультет увійшов на правах відділення до складу факультету соціального виховання (пізніше педагогічний). В складі цього підрозділу, з перервами, він був до 1964 року. Першим деканом факультету був один із класиків вітчизняної психології академік Г. Костюк (1921 – 1924, 1929 – 1931). У 1932 – 1934 роках факультет очолював професор Д. Ніколенко. До 1934 року факультет накопичив значний досвід із викладання спеціальних методик навчальних дисциплін, спеціальної психології та медицини. Не дивлячись на науково-педагогічні здобутки колективу, у цьому ж 1934 році підготовка спеціальних педагогів була призупинена аж до 1939 року. Це було пов'язане із зміною соціального замовлення на підготовку зазначених фахівців. Рішенням Уряду України від 20 серпня 1939 року розпочинається обов'язкове навчання всіх категорій дітей із особливими освітніми потребами. Це спричинило відкриття в 1939 році дефектологічного факультету Київського педагогічного інституту (декан П. Мельников). Поступальний розвиток колективу був перерваний нападом фашистської Німеччини. Після звільнення Києва відновились підготовка кадрів для спеціальних шкіл. У 1946 році відновив свою діяльність дефектологічний факультет Київського державного інституту імені О.М. Горького. Деканом факультету став О. Смалюга, кафедру дефектології очолив М. Перельмутер. Наприкінці 50-х років факультет знову стає відділенням педагогічного факультету. В цей період були суттєво змінені навчальні плани підготовки фахівців. Студенти вивчали методики викладання всіх навчальних дисциплін спеціальних шкіл. Розширився блок медичних та психологічних дисциплін [1].

З реорганізацією у 1964 році відділення спеціальної педагогіки педагогічного факультету у дефектологічний факультет розпочинається нова сторінка історії цього колективу (декан – доцент Н. Засенко, а з 1965 року – доцент К. Турчинська). Знаковою подією стало започаткування підготовки педагогів зі спеціальності «вчитель професійно-трудового навчання». Відкрилось заочне відділення факультету.

Кафедру дефектології очолював доцент М. Ярмаченко, майбутній перший Президент АПН України. В 1965 році ця кафедра поділяється на два колективи: кафедра олігофренопедагогіки та психопатології й кафедра сурдопедагогіки і логопедії.

Навколо постаті Миколи Дмитровича Ярмаченка формується ціла кагорта вчених в галузі спеціальної педагогіки та психології. Насамперед мова йде про професорів А. Гольдберг, А. Селецького, О. Теплицьку. Доцентів В.Бондар, В.Синьов, Є.Соботович, К.Турчинська та багато інших колег, які згодом стали знайомими в усій професійній світовій спільноті.

З 1974 по 1977 р. факультет очолював професор А. Селецький, з 1977 по 1980 р. доцент В. Бондар, з 1980 по 1983 р. – доцент А. Слюсаренко. Факультет готував фахівців зі спеціальностей: «учитель і логопед допоміжної школи, олігофренопедагог дошкільних закладів»; «учитель професійно-трудового навчання, вихователь допоміжної школи»; «учитель початкових класів, мови та літератури шкіл глухих та слабочуючих, сурдопедагог дошкільних закладів».

Науково-педагогічний склад колективу був зосереджений на двох профільюючих кафедрах: олігофренопедагогіки (завідувач – доцент В.Турчинська) та сурдопедагогіки і логопедії (завідувач – професор Н. Засенко). Вчені кафедр проводили дослідження із різних напрямів спеціальної психолого-педагогічної науки.

Майже два десятиліття факультетом керував професор І. Колесник (1983 – 2002 рр.). Глобальні соціальні процеси кінця 80-х – початку 90-х років ХХ століття спричинили переосмислення й практичну реалізацію нагальних питань реформування всієї вітчизняної освіти. Корекційна її складова, а й, відповідно, підготовка фахівців у сфері дефектології, зокрема, спеціальних психологів нової генерації, не була тут виключенням.

Зазначений період початку державотворення для вищої дефектологічної освітньої галузі знаменувався, насамперед, пошуком оптимізації фахової підготовки студентів дефектологічних факультетів тодішніх педагогічних інститутів України.

Вимогою часу в 1996 році стала ініціатива декана дефектологічного факультету Українського державного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова професора І. Колесника та завідувачої кафедри сурдопедагогіки та логопедії зазначеного факультету професора Н. Засенко із відкриття у 1997–1998 навчальному році відділення із підготовки фахівців за спеціальністю 7.01.01.05. – «Дефектологія». «Сурдопедагогіка та практична психологія». Кваліфікація спеціаліста: «Учитель початкових класів шкіл глухих та слабочуючих. Практичний психолог закладів освіти».

Головною ідеєю започаткування цієї спеціальності було озброєння фахівця-сурдопедагога знаннями практичної психології. Методологічною підставою для започаткування підготовки спеціалістів означеного профілю стало пізнання дефектології як комплексної психолого-педагогічної сфери знань. Навчальний план вміщував науково-виважене подання опанування дисциплін різних блоків:

суспільно-політичні, загальнокультурні, психолого-педагогічні, спеціальні та за вибором факультету[4].

Знаковою подією в історії факультету стало відкриття в 1994 році спеціалізованої Вченої ради із захисту кандидатських дисертацій із спеціальної педагогіки (голова ради професор Є. Соботович). В її роботі брали активну участь як вчені факультету так і Інституту дефектології АПН України на чолі із академіком В. Бондарем. Варто наголосити, що співпраця із цим науковим колективом стала носити різноплановий характер. В організації та проведенні наукових досліджень вченими Інституту стали брати активну участь викладачі факультету, а науковці, в свою чергу, всіляко долучалися до викладання профільюючих навчальних дисциплін [1]. Доречним буде зазначити, що й на сьогодні Інститут спеціальної педагогіки і психології мені Миколи Ярмаченка НАПН України під керівництвом академіка В. Засенка всіляко підтримує кращі традиції співпраці з факультетом.

У 1998 році наказом Міністерства освіти України на дефектологічному факультеті із двох фахових кафедр було створено чотири фахових кафедр за всіма складовими наукової галузі «Дефектологія»: кафедра сурдопедагогіки (завідувач кафедри професор Л. Фомічова); кафедра логопедії (завідувач кафедри професор М. Шеремет); кафедра тифлопедагогіки (завідувач кафедри професор Є. Синьова); кафедра олігофренопедагогіки (завідувач кафедри доцент В. Турчинська).

Прихід до керівництва факультету академіка В. Синьова (2003 – 2018 рр.) знаменував собою пошук новітніх форм підготовки сучасного фахівця в сфері корекційної педагогіки та спеціальної психології.

Реформування дефектологічного факультету в інститут корекційної педагогіки та психології на чолі із директором академіком В. Синьовим (вересень 2003 р.), було насамперед спрямоване на розбудову факультетських кафедр та на пошук сучасних конкурентоздатних спеціальностей. Було створено дві нових фахових кафедри: кафедра спеціальної психології та медицини (завідувач кафедри професор Л. Руденко); кафедра ортопедагогіки та реабілітології (завідувач кафедри професор А. Шевцов). В структурі Інституту корекційної педагогіки та психології з 2009 року розпочав роботу створений за поданням В. Синьова та за наказом ректора НПУ імені М. П. Драгоманова В. Андрущенко Навчально-методичний центр освітньої інтеграції дітей та осіб з особливостями психофізичного розвитку (директор – академік НАПН України В. Бондар) [5].

В цей же період новітньої історії вітчизняної вищої дефектологічної освіти започатковується підготовка практичних психологів й по кафедрам логопедії, тифлопедагогіки, психокорекційної педагогіки. Як і вихованці кафедри сурдопедагогіки так і студенти інших зазначених кафедр, поряд із своєю педагогічною спеціальністю отримували психологічну кваліфікацію.

Кафедра олігофренопедагогіки (завідувач кафедри з 2002 до 2017 року – професор І. Колесник) розширює зміст і напрями підготовки майбутніх фахівців з тим, щоб вони набули компетентності у корекційному навчанні не тільки учнів із особливостями інтелектуально розвитку, а й дітей із іншими нозологічними варіантами порушень інтелектуального, емоційного та фізичного розвитку. Уточнюється назва цієї кафедри з точки зору підкреслення більш широкого, ніж того вимагає тільки олігофренопедагогіка, спектру психолого-педагогічної корекційної діяльності її випускників. За ініціали В. Синьва цей підрозділ із 2014. року носить назву «Кафедра психокорекційної педагогіки» (з 2017 року завідувача кафедрою доцент Г. Піонтківська) [5].

У 2017 році відбулись організаційні зміни в житті інституту корекційної педагогіки та психології, він був реорганізований у факультет спеціальної та інклюзивної освіти. З 2018 року колектив очолює професор М. Шермет. Факультет є флагманом серед чисельних факультетів спеціальної освіти ВНЗ України. За підручниками викладачів колективу навчаються студенти, вчителі спеціальних спеціальних закладів освіти мають весь спектр навчально-методичного забезпечення, що розроблене провідними вченими факультету.

Особливу гордість колективу становлять його випускники, серед яких академіки НАПН України І. Бех, В. Бондар, В. Засенко, В. Синьов, М. Ярмаченко та чисельна корпорація науково-педагогічних працівників й педагогів-практиків.

Своє сторіччя із дня заснування колектив факультету зустрів вагомими здобутками в сфері підготовки фахівців для всіх типів спеціальних закладів освіти та загальноосвітніх масових навчальних закладів із інклюзивною формою навчання.

Список використаних джерел

1. Колесник І.П. Дефектологічний факультет // Дефектологія. 2000. № 2. С. 52-55.
2. Сикорский И.А. Врачебно-педагогический институт для умственно-недоразвитых, отсталых и нервных детей, учрежденный Ольгой и Еленой Сикорскими в Киеве. С отчетом о деятельности за 1905-й и 1906-й годы. К.: Лито-типография Т-ва И.Н. Кушнарев, 1906. 58 с.
3. Супрун, Д. М. (2018). Теорія та практика професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти. (дис..... д-ра пед. наук: 13.00.03). Київ.
4. Супрун, Д. М. (2017). Операційно-діяльнісний компонент професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. Журнал. СумДПУ імені А. С. Макаренка, 7 (71), 134-149.
5. Супрун, М. О. (2005). Корекційне навчання учнів допоміжних закладів освіти: витоки, становлення та розвиток (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.). К.: Вид. КЮІ МВСУ Паливода АВ.
6. Suprun, N. Pedagogy as an academic discipline in the context of religious education. Proceedings of the Kiev Theological Academy. 2011. No.15. P. 323-333.